

De Holtlandsage

Hans van Heesch

De Holtlandsage

          /)
Helleveeg Producties

© Ontwerp omslag: Natalie de Folter
© Foto omslag: Natalie de Folter

ISBN 978-90-820226-0-5

© 2013, Titel: 'De Holtlandsage'
Auteur: Hans van Heesch
Uitgave: Helleveeg Producties
www.helleveeg.nl

1^e druk, juni 2013

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar worden gemaakt in enige vorm of op enige wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor Natalie en Fannie

Levend verleden, levende toekomst.

Een kind, onnozel en volkomen hulpeloos komt het ter wereld. Het is onbewust van de oorspronkelijke wortels en volkomen ongewis van wat de toekomst brengen gaat. Voor dat prille leven bestaat er slechts het nú.

Pas als dat kind ouder wordt, krijgt het verleden een lading en ontstaan er dromen over de toekomst. Langzaam wordt die toekomst ingevuld en groeit de waarde van het verleden. Jaar na jaar, decade na decade.

Dan, onverwacht en altijd veel te snel is dat leven alweer voorbij; wordt het leven zelf onderdeel van het verleden.

Dank aan onze ouders, en die van hen, voor de wortels van ons bestaan. Leve onze kinderen en die van hen, omdat zij onze historie koesteren en *onze eigenheid* overdragen op de volgende generatie.

Voorwoord

Ik wilde een roman schrijven over de relatie tussen de vroege bewoners van de Lage Landen en de Vikingen. Tijdens de research zocht ik naar de sporen van Vikingen in onze samenleving. Gaande weg kwam ik tot de ontdekking dat de geschreven geschiedenis van de vroege middeleeuwen zeer beperkt is. Daarbij bleken de bronnen van de documenten eenzijdig. Het betreffen vrijwel uitsluitend stukken die zijn opgetekend door klerken van onze vroege bisschoppen. Bisschoppen die samen met de Frankische keizers, uit hoofde van historische superioriteit, het gezag over de Lage Landen uitoefenden.

De oudste documenten van de vroege middeleeuwen zijn vaak enkele honderden jaren na dato als afschrift geproduceerd, terwijl er tot op heden maar een beperkt aantal originele geschriften van voor het jaar duizend bekend zijn.

‘Hoe correct is de weergegeven informatie?’, vraag je, je dan af. De oorspronkelijke bewoners van onze streken, evenals de meeste Vikingen, leefden een ongeletterd leven, slechts hier en daar onduidelijke sporen nalatend in *hun*, en dus *onze* bodem.

De indruk ontstaat dat het principe ‘oor en weder oor’, in de gedocumenteerde historie van de vroege middeleeuwen van de Lage Landen niet van toepassing was.

Vergelijkbare situaties hebben zich in de latere geschiedenis veel vaker voor gedaan. Denk aan de Spanjaarden in Zuid Amerika, en diverse Europese volkeren in Afrika en Noord Amerika. De Engelsen in Australië. De Nederlanders in Zuid Afrika en Indo China. Of veel recenter: wat te denken van de Amerikanen in Vietnam, de Russen in Afghanistan of zelfs de geallieerde inval in Iran.

Al deze inmengingen hadden één zaak gemeen: de overheersers gaven in hun rapportage een gekleurde interpretatie van de werkelijkheid om daarmee de financiers van hun missie te bevredigen en hun eigen machtspositie zeker te stellen.

In deze roman heb ik me de vrijheid gegund om, als verklaring voor de oorsprong van onze bijzondere Nederlandse identiteit, de verzamelde informatie een eigen onderling verband te geven. Of dit dan een waarheidsgetrouw beeld geeft? Hooguit een ander beeld, maar zeker niet minder waarschijnlijk dan dat negatieve beeld dat we van onze vroegste voorouders krijgen uit wat we altijd op de basisschool hebben moeten leren: de vroege middeleeuwen als een zwarte periode in onze geschiedenis met barbaarse en heidense gewoontes van de primitieve Holtlanders, de ongeletterde bewoners van de Rijndelta, de nazaten van die bier drinkende en hun vrouwen vergokkende Batavieren en Caninefaten, die in boomstammen de rivieren kwamen afzakken. Nee, deze roman schetst het leven van een sociale groepering. Het leven van mensen, zoals die ongeveer geleefd moeten hebben en die uiteindelijk de oorsprong van het moderne Nederland blijken.

Decorum

11.000 jaar geleden, aan het einde van de laatste ijstijd staat de zeespiegel vele tientallen meters lager dan nu het geval is. Rijn, Maas, Schelde en Thames vloeien samen, in een brede stroom, in de richting die we nu ‘Het Kanaal’ noemen. Elbe, Weser, Eems, Boorne en IJssel monden ten oosten van Schotland uit in een zeebekken. Deze zee verdwijnt in het noorden onder het massieve poolijs- en in het oosten onder uitlopers van het Scandinavische landijs. Slechts ten noorden van het Schotse landijs bestaat een open zeeverbinding met de oceaan. De zuidelijke Noordzee is voor het grootste deel nog een laagvlakte. Engeland is door deze landvlakte verbonden met de rest van het continent. De noordelijke kustlijn zelf is een opgestuwde heuvelrug die loopt vanaf het huidige Jutland naar Newcastle in midden Engeland.

Door opwarming van de aarde beginnen de massieve gletsjerkappen in Schotland en Scandinavië te smelten. De oceanen stijgen gestaag. Rond 3.500 voor Christus verdwijnt de laatste landrug tussen Jutland en Engeland onder water. Vijf millennia later zullen die oorspronkelijke hoogten ‘Jutlandbank’ en ‘Doggersbank’ worden genoemd.

De verdere zeespiegelstijging verloopt alsmaar trager. Rond 1.000 voor Christus bereikt de Noordzee een peil dat hooguit een paar meter onder het huidige zeeniveau ligt. Het deltagebied tussen de armen van Schelde, Maas, Rijn en IJssel wordt een speelbal van de natuur. Stormen en getijdebeweging doen aan de vloedlijn van de Noordzee een duinenrij ontstaan. Deze duinen remmen de vrije uitstroom van het rivierwater en achter de duinen ontstaat een zoetwater bekken met bezinking van rivierklei. Zo vormt zich in de loop van enkele eeuwen een moerasgebied met een soort broeklandbegroeiing van elzen en wilgen. Bij extreem zware storm worden delen van de duinenrij overspoeld, zodat op het achterliggend keileem een laag zand wordt afgezet. Maar ook de rivieren blijven onvermoeibaar slib afzetten. De moerasgewassen zorgen voor vervening van de vele meertjes en het niveau van het

land rijst geleidelijk hoger en hoger. De laagjesstructuur die zo ontstaat is te vergelijken met die van een Vienetta ijstaart.

Even voor het begin van onze jaartelling laat het landschap een vorm van permanent menselijk verblijf toe. Een drassig land met veel jaagbaar klein wild en gevogelte, voldoende zoet water en volop bebossing en kreupelhout. Turf verschaft warmte in dit 's-winters koude en vochtige land. Germaanse stammen, met name Friezen, Bataven en Caninefaten, zorgen als verzamelaars en jagers voor de eerste bewoning sinds de ijstijd. Zij krijgen in de gaten dat er vruchtbare grond te ontginnen is door het aanleggen van dijken waarbinnen de gronden kunnen worden ontwaterd en in cultuur gebracht. Zo ontstaan er de eerste permanente nederzettingen.

Zo'n veertig kilometer vanaf de kustlijn is er een wat dieper meer, waarin daardoor geen verving ontstaat, het Vlie-meer. Dit grote meer waarin Isala (IJssel) en Rhinus (Kromme Rijn) als zijtakken van de Rijn samenvloeien wordt door de Romeinen "Flevo" gedoopt. Aan de Noordzijde van dat meer stromen de rivieren gezamenlijk als Vlie-stroom verder naar zee. Rond en in dit meer zijn tijdens de eerdere ijstijden door de oprukkende gletsjers opstuwingen in het keileem ontstaan. Deze gebieden zijn de enige stabiele punten in een verder moerassig gebied.

Langs de westkust, verder naar het zuiden stromen nog drie armen van de Rijn door het zompige broekland (Oude- of Leidse Rijn, de Lek en de Waal). De zuidelijke twee takken vloeien samen met Maas en Schelde uit in een soort waddegebied met tamelijk ver in zee eilanden als Walcheren, Schouwen, Goeree en Voorne en dichterbij de kust het eiland Bevestera (= west van de Schelde, het huidige Beveland. Wat nu Oosterschelde is, was destijds dus de hoofdgeul van de Schelde). Ook hele delen van Vlaanderen behoren tot dat deltabekken, zelfs tot voorbij Duinkerken.

De bewoners van het kustgebied van Elbe tot Calais worden door de Romeinen onder één noemer gebracht: De Friezen. Voor de Romeinen is het geen aantrekkelijk land. Te drassig voor wegen en dus ongeschikt voor bezettingslegers. Aan oogsten, belastingen en schatten is er weinig te halen. En bovendien zijn de bewoners, als resultaat van hun weerbarstige leefmilieu, koppig en onverzettelijk.

Als gevolg van de weliswaar trage, maar onstuitbare zeespiegelstijging, in combinatie met enkele opeenvolgende stormen, wint in de vierde en vijfde eeuw na Christus het water weer terrein. De kuststrook wordt vrijwel onbewoonbaar en de bewoners trekken zich noodgedwongen terug op de enkele keileemhoogten en de drogere gebieden verder landinwaarts. De vervening en aanslibbing achter de duinen gaat echter onvermoeibaar door, waardoor in de zevende eeuw de bewoners voorzichtig weer tot aan de kustlijn kunnen terug keren. Tot in de Frankische tijd worden de bewoners van deze armetierige ‘Lage Landen’ min of meer met rust gelaten. Frankische bezetters trekken regelmatig met een leger en een Roomse missionaris het gebied binnen, maar veelal in de wat minder natte streken in het zuidwesten en het gebied noordoost van het Vliemeer. Het noordwestelijke land wordt als onaantrekkelijk gezien. Toch worden de Laaglandse woonkernen en landerijen al vroeg in de negende eeuw als kerkelijke bezittingen vernoemd in allerlei aktes. De aktes suggereren daarmee de macht van de bisschop of het aanzien van een klooster binnen de rest van de Christelijke kerkgemeenschap. De omvang en waarde van de bezittingen wordt in de beschrijvingen daarom vaak schromelijk overdreven.

De Latijnse namen in deze aktes hebben nauwelijks relatie met de overgeleverde oorspronkelijke namen. De topografische aanduidingen zijn voor velerlei uitleg vatbaar, waardoor herleiding nu erg moeizaam is. In die tijd zijn alleen de bisschoppen en hun kanunniken geletterd en zij zijn daarmee de kennisdragers van de maatschappij. Er werd in het verleden aan de juistheid van de optekeningen daarom amper getwijfeld. Van daadwerkelijk bezit is echter geen sprake, daar zorgt de wispelturige natuur wel voor. De Germaanse bevolking van de Houtlanden of zoals de bewoners het zelf noemden ‘de Holtlanden’, wat de oorspronkelijke verzamelnaam was van die noordwestelijke Lage Landen, kan zich tamelijk ongestoord ontwikkelen. Tussen het begin van onze jaartelling en de negende eeuw ontstaat er zo een agrarische gemeenschap met een eigen taal en een eigen cultuur. Omdat de onafgebroken strijd tegen het water een gemeenschappelijk belang is, ontstaat ook een eigen hiërarchie met edelen, vrije boeren en

horigen. Goede organisatie leidt tot steeds stabielere woongemeenschappen. Huisvesting bevindt zich veelal op terpen of in de buurt van vluchtborgen, om zo extreem hoogwater het hoofd te kunnen bieden. Er ontstaan diverse ambachten en de landbouw wordt alsmaar efficiënter.

De Holtlanders onderhouden een zekere haat-liefde verhouding met die andere Germaanse stam: de Vikingen. Deze benutten de Holtlandse riviermondingen om de meer welvarende en verder in het binnenland gelegen Frankische steden te bereiken.

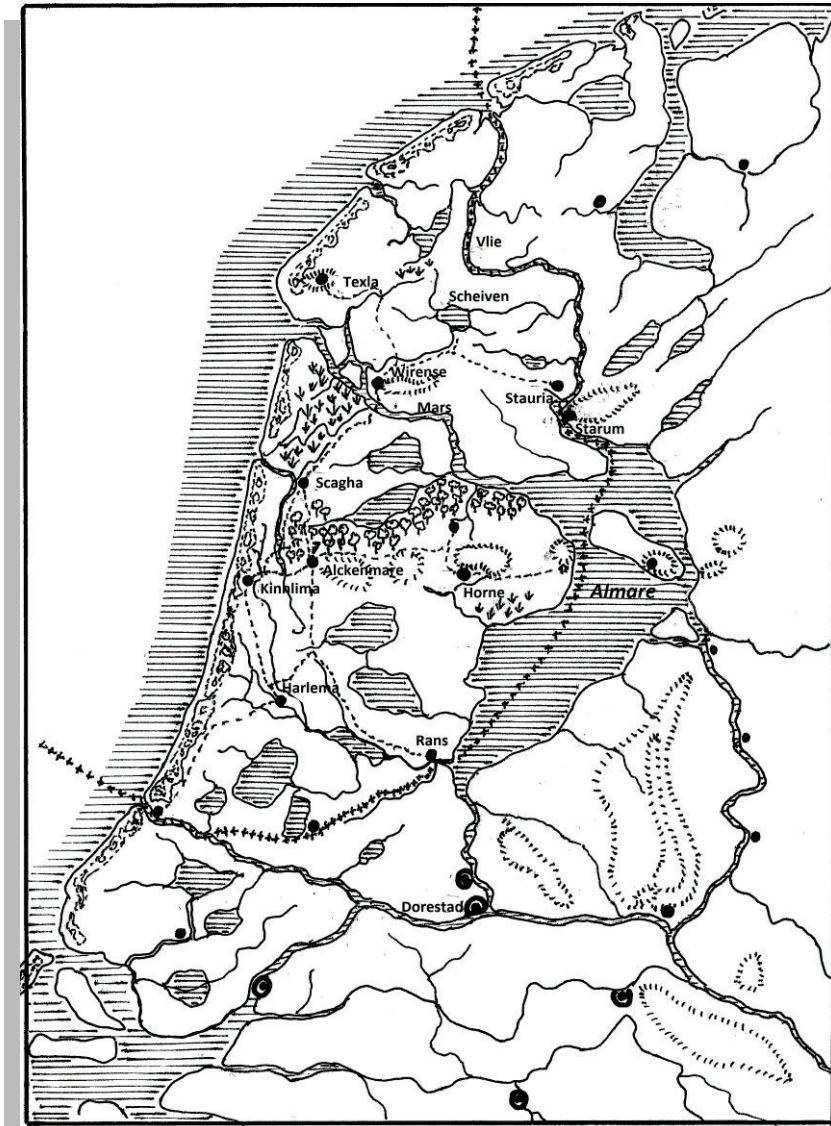
Terwijl de welvaart in het polderland toeneemt verbastert de streeknaam Holtland tot Holland. We schrijven de negende eeuw. De kustlijn van de Elbe tot Calais is een heel andere dan die welke we nu kennen. De Zuiderzee bestaat nog niet. Er is slechts het Flevomeer dat later *Almare* wordt genoemd. Eigenlijk is het een ruime verwijding in de rivier, van het soort zoals we nu nog de *etang's* onder Bordeaux in Frankrijk kennen. Daar omheen een uitgestrekt moeras, waarin slechts hier en daar wat keileemopstuwingen o.a. bij het huidige Stavoren, Urk, Enkhuizen, Texel en Wieringen.

Helaas, door de menselijke activiteit van ontwatering van het veengebied klinkt de grond in. Versterkt door het niet meer toestaan van rivieroverstromingen en het daarmee verhinderen van verdere afzetting van slib, daalt de bodem gevaarlijk dicht naar zeeniveau. Iedere stormvloed is opnieuw een enorme bedreiging voor de bewoners. Kleinere en grotere overstromingen van het achterland zaaien regelmatig dood en verderf, maar anderzijds hardt dit ook de bevolking, die haar strijd tegen het water onvermoeibaar voortzet.

Voorjaar 837. Lotharius, kleinzoon van Karel de Grote, oudste zoon van Keizer Lodewijk de Vrome, is de heerser van dit stuk van het Frankische rijk. Dat rijk strekt zich uit van Kroatië tot Normandië en vanaf de Spaanse grens tot de grens met Denemarken. In Scandinavië is het de bloeitijd van de Vikingkoningen, die behalve hun heerschappij in Noordse landen, ook nauwe banden onderhouden met de Britse eilanden Bretagne en Normandier.

Klem tussen de zee en deze machtige koninkrijken liggen ‘de Holtlanden’, letterlijk vertaald houtlanden. Het Holland in wording. Een smalle duinenkust met daarachter enkele keileemopstuwingen als de enige drogere plaatsen in een verder drassig landschap dat overdekt is met broekbossen. De Holtlanders leven in een beschermende sociale structuur van hoeveringen. Een hulpvaardige structuur met een ongekend vertrouwen in een gemeenschappelijke aanpak. De hoevering op de keileemopstuwing van Wirense is slechts één van de velen in de Lage Landen. Onderling bestaat er tussen de dorpen een hechte band. De bewoners, gehard door de omstandigheden, vormen de kiem van een bijzondere identiteit. Onze identiteit!

De Holtlandsage

Hollanden anno 837

Welmoed

Grillig versplinterde boomstammen steken als dreigende tentakels uit het grauwe, tot de einder reikend wateroppervlak. Sommigen net boven de waterlijn afgebroken, anderen manshoog. Maar geen van de stammen heeft een kruin en vooral dat maakt de aanblik naargeestig.

Door haar betraande ogen ziet de jonge moeder het maagdelijke wit van het kernhout van wat vroeger berkenbomen waren. Maar dat maagdelijk wit is niet maagdelijk. Lijkwit zou een betere omschrijving zijn. De bomen zijn op gruwelijke manier van hun levenssysteem ontdaan. De grond waarin ze wortelen, is op brute wijze overspoeld. Alles in de maalstroom is vernietigd en de kruinen zijn met het water weggespoeld. Het blikveld bestaat uit een eindeloze watervlakte aan haar linker zijde en de priemende resten van afgebroken stammen in ondiep water aan haar rechter. Dit is het nieuwe beeld van deze trieste wereld; zover het oog reikt. Het Urswoud bestaat niet meer. Niets is meer wat het was. Geen levende ziel, geen plant, geen dier, alleen die kale stammen. Hier en daar wordt het wateroppervlak verstoord door de bollingen van een kadaver dat op basis van de inwendige gassen aan het oppervlak is komen drijven. Mensen, dieren, alles lijkt te zijn vernietigd door die oneindige kracht van het water. Waar je vroeger dagmarsen kon lopen over de oude Holtlanden is nu alleen nog water. En de winter is nog maar amper begonnen. Hoeveel mensen zullen een ramp van deze omvang hebben kunnen overleven. En welke kansen hebben ze als dadelijk de winter echt invalt?

Ze voelt hoe de snijdende kou en het oneindige verdriet haar de adem beneemt. De spieren die haar hoofd dragen, staan tot het uiterste gespannen door zowel emotie als kou. Zelfs de aders in haar hals worden er door dichtgedrukt. Ze voelt hoe haar

bewustzijn afneemt maar kan het op geen enkele manier voorkomen. Het lukt haar niet zich te ontspannen. Uit wanhoop drukt ze zich steviger met haar rug tegen de verschansing van hun bootje. Ze zet haar nagels in de zware eiken spanten links en rechts achter haar. Alsof ze zo de huidplanken van het Vikingschip steviger bij elkaar wil houden. Toch wordt ze gewaar hoe het beeld van Eirik aan het roer van hun bootje steeds kleiner lijkt te worden. Alsof hun onderlinge afstand steeds groter wordt.

‘Eirik!’, probeert ze te roepen, maar haar stem blijft steken in haar keel. Dan wordt het zwart voor haar ogen en glijdt ze af in een oneindige diepte.

Veel later komt langzaam het besef hoe haar twee baby’s krijsen van de honger. Eerst zachtjes, gedempt door de dekens waar ze zelf ook onder zit. Maar de hongerroep dringt steeds dieper in haar ziel. Instinctieve oerkrachten brengen haar bewustzijn terug. Ze trekt haar baby’s omhoog tot aan haar borsten om ze te zogen. Het is maar de vraag of ze hen nog enige voeding kan bieden, maar het zuigen aan haar tepels verstomt in ieder geval het pijnlijk hongerige krijsen. Voorzichtig opent ze haar ogen. Het beeld op haar netvlies heeft weer normale proporties. Daar staat hij, haar krachtige Eirik. Een Viking. Een Viking die zijn thuisland op gaf om een leven met haar te delen. Het leek zo mooi! Wat is er nu nog over van hetgeen maar een paar dagen geleden, nog zo veelbelovend leek?

Hier zit ze met haar twee baby’s, Gerulf en Radbout. Een tweeling eigenlijk, maar Gerulf, heeft ze niet eens zelf gebaard. Hier zit ze met het weesmeisje Annemonde, die bewegingloos naast haar onder de dekens zit. Op haar voeten slaapt een hond, en tegenover haar staat Eirik. Haar Eirik. Dit is alles wat ze ziet. Het totaal beeld

van alles wat haar nog rest. Geen enkele andere band meer met een verleden. Een verleden dat nog slechts bestaat uit herinneringen. Haar hele familie verloren in het niets. Haar huis, haar dorp verzwolgen door het water.

Opnieuw komen er tranen. Het ging zo goed. Haar broer die zo geweldig haar vader als dorpshef had opgevolgd. Hoe trots waren ze niet op die boeren-slimheid om de Franken om de tuin te leiden. Het geluk van die gezinsuitbreiding bij haar. En die bij haar zus en een paar manen eerder ook nog bij haar broer. Drie baby's. Murina komt in haar gedachte. Ondanks haar verdriet was Murina de trotse grootmoeder zelve. Nageslacht. Voortzetting van de Holtlandse tradities. Voortzetting? Wat voortzetting? Waar zijn onze Holtlanden? Het is nog een wonder dat er twee baby's over zijn. Wat hebben wij Holtlanders misdaan dat onze goden ons zo in de steek hebben gelaten? 'Donar, Wodan, Freya. Wat hebben wij misdaan?', schreeuwt het door haar gedachten.

Nu is alles zoals dat trieste bos. Bij de stam afgeknapt. Geen kans op herstel. Maar de oerdriften van de jonge vrouw dwingen haar door te zetten. Haar kinderen te voeden en in leven te houden. De natuur staat haar niet toe om het op te geven. Ze verzet zich tegen haar eindeloze verdriet. Ze vraagt zich af of ze deze troosteloze wereld zal kunnen verlaten. Of er ergens een einde komt aan deze ramp. Ze voelt het als waren ze de laatste mensen op deze wereld; van de goden en iedereen verlaten. Haar kin zakt vertwijfeld op haar borst, maar dan herpakt ze zich.

'Welmoed heet ik, en ik zal die naam die ik van mijn overleden vader en moeder kreeg, met eer dragen. Welmoed! Nooit zal ik de moed opgeven!'

Haar gedachten gaan terug naar het vroege voorjaar, twintig volle manen eerder. Het leven lachte de Wirensers nog zo vrolijk toe.

Ondanks alle ellende moet Welmoed glimlachen als ze terug denkt aan dat rare afscheid van haar grote broer. Ze ziet het nog zo voor zich. Dat tijdelijke afscheid aan de oever van de Mars. De gek! Zwemmen in zo'n koud water. Wat was Wibald gelukkig toen.

Met iets van een glimlach om haar mond valt ze in slaap en droomt over vervlogen tijden.

Diewertje

‘Je bent te vroeg Wibald!’, zegt Welmoed. ‘Je hebt zeker haast?’, komt er lachend achteraan.

Aan de noordoever van de Mars zit Wibald met zijn zus te wachten tot het moment dat de stroom afneemt. Ja, hij is te vroeg. In zijn drang om nog vandaag Scagha in de bocht van de Egge te bereiken, hadden ze Wirense vroeg verlaten. Maar de ebstroom in de Mars lijkt nog te sterk. De doorwaadbare plaats bij Wictulfingafurt is slechts bruikbaar van twee stonden voor het laagste water tot twee stonden erna. Nu moet hij wachten en Welmoed wacht met hem.

Hij had het al vreemd gevonden dat hij er niemand anders van Texla of Wirense had getroffen. Normaal gesproken zijn er toch meerdere bewoners die de dagtocht naar Scagha of het verdere land van Kinnemare maken. Om de hoevenring van Kinnlima te bereiken, zal hij wel een paar stonden van de tweede dag nodig hebben. Vorig jaar was dat ook zo, bij zijn bezoek aan de gierstfeesten in Alcenmare, net even oost van Kinnlima.

Het is de eerste prachtige voorjaarsdag van het jaar en zijn geduld raakt op. De zon schijnt en het is niet koud.

‘Wat kan me gebeuren?’, zegt hij tegen Welmoed terwijl hij zijn broek uittrekt en stevig aan de bundel bij de kop van zijn stok bevestigt.

‘Je gaat nu toch nog niet naar de overkant?’

Maar behoedzaam waadt Wibald tot aan zijn middel de ebstroom in.

‘Je zult verdrinken! De stroom is nog veel te sterk. Kom terug. Wibald, kom terug!’

‘Niet zo moederen zusje, ik kan goed zwemmen en ik ben beren sterk.’

Hij voelt voorzichtig met zijn voet en zijn stok hoe de bodem verder loopt. Vanaf daar wordt het nog altijd dieper. Hij kan niet verder en het irriteert hem dat Welmoed gelijk heeft. Hij zal door de kracht van het nog ijskoude water worden meegesleurd. Toch twijfelt hij nog even voor hij zijn fout aan zijn zus toe zal geven. Hij twijfelt net te lang. De wervelingen die zijn benen in de stroom

veroorzaken, woelen het zand achter zijn voeten weg en plotseling trekt de stroom Wibald onderuit.

‘Wibald!!!’, schreeuwt Welmoed in paniek.

Proestend komt hij weer boven. Hij kan goed zwemmen, maar deze stroming kan hij niet de baas. Angstvallig houdt hij zijn bundel aan het einde van zijn stok zo goed mogelijk boven water. Wibald maakt zich zorgen dat hij naar zee gespoeld zal worden. Het water is veel te koud om lang te kunnen zwemmen en het lijkt dan ook of hij overal door naalden wordt gestoken. Weg bruid uit Kinnemare. Weg bruidsschat, waar hij bijna een jaar arbeid en zwoegen aan besteed heeft.

Ondertussen vindt Welmoed een lange stok en rent er de oever mee af om deze aan te reiken. Maar de afstand naar de oever is inmiddels veel te groot geworden waardoor de actie van Welmoed geen enkele kans heeft. Wibald drijft al bijna in het midden van de stroom. Als de hoofdstroming in de Mars scherp rechts af buigt, voelt Wibald met zijn voet de steile kant van een mui. Een zandrill uitgesleten door de stroom. Hij weet hierop zoveel houvast te krijgen dat hij over de kam van de zandrill in rustiger en ondieper water kan komen. Verkleumd bereikt hij de oever. Hij is dan wel vijfhonderd passen meegesleurd, maar nu staat hij wel aan de goede kant van de Mars. Als eerste zwaait hij naar Welmoed.

‘Gek!’, roept ze terug. ‘Je had wel dood kunnen zijn.’

‘Nee, zusje, er is meer nodig om deze Holtlander klein te krijgen.’

Door de koude rillingen komt het er niet zo stoer uit als hij gehoopt had. Hij is wel opgelucht dat hij zijn weitas nog heeft, half nat geworden aan de kop van zijn stok. Hij controleert de inhoud. Gelukkig, binnenin is alles nog droog. Zorgvuldig knoopt hij de binnen buidel gemaakt van zeehondenleer weer dicht. Daaromheen komt de buitenmantel van soepel konijnenleer, waarna de hele bundel weer aan de kop van de stok wordt gebonden. Tenslotte trekt hij zijn half nat geworden broek weer aan.

Ieder aan een andere kant van de stroom lopen ze zwijgend langs de oever van de Mars terug naar de doorwaadbare plaats. Het geluid van het stromende water en de onderlinge afstand maken een gesprek bijna onmogelijk.

‘Zal je voorzichtig zijn?’, roept Welmoed hem toe als ze terug zijn bij de furt, waar hun wegen zullen scheiden.